

# ZAKAJ NI SOCIALNIH PROGRAMOV?

## SREČO DRAGOS

### Povzetek

Po predstavitvi teoretičnega modela razvoja socialne politike (po Veljku Rusu) so prikazani rezultati raziskave skupine študentov, ki je analizirala vsebino nekaterih slovenskih dnevnikov in tednikov (1988/89), da bi ugotovila, koliko pozornosti posvečajo socialni politiki. Prispevkov na temo socialnih programov skoraj ni, zelo redki pa so tudi prispevki o socialni politiki, eden od časopisov pa posveča veliko pozornosti posameznim socialnim primerom. Na tej osnovi temelji vprašanje, ali je teorija socialnega avtomatizma pri nas res prevladana. Navedeni so argumenti za stališče, da ni prevladana in da je prisotna tudi v konceptu integralnega razumevanja socialne politike.

### Summary

After an introduction of a theoretical model of the development of social policy (after Veljko Rus), the results of a research of a group of students of social work are presented. The group analysed the content of some slovenian newspapers (1988/89) to find out, what attention had been paid to the issues of social policy. The articles about social programs are almost absent, the articles about social policy are rare; the exception is one weekly review, which devotes considerable space to the presentation of individual social cases. On the basis of the research a question is raised, whether the theory of social automatism has really been overcome in this country. The arguments are stated for the view, that it hasn't been overcome and that it is still present in the new concept of integral social policy.

Najsplošnejši odgovor na zgornje vprašanje se lahko glasi takole: Socialnih programov ni zato, ker je odpovedala politika. Toda politiki lahko vrnejo žogico, češ - izvedba socialnih programov je stvar socialne politike, saj je v sodobnih družbah, na katere se tako radi sklicujemo, delitev dela razvita tudi v tem smislu, da ekonomisti skrbijo za

ekonomijo, socialna politika za socialne programe, pravniki za pravno državo, splošna politika pa za afirmacijo samoupravljanja, demokratizacijo itd. Če se torej socialni, ekonomski, pravni in drugi problemi naslavljaajo na politične funkcionarje, ali ni to klic k ponovnemu interveniranju politike in ZK (kajti večina politikov je v ZK) v različnih sektorjih družbe, sektorjih, ki bi morali biti od nje avtonomni. Ugovori so lahko tudi taki: tudi mi (politiki) si želimo socialnih programov in zato poudarjamo, da so eden od pogojev izhoda iz krize, vendar jih zdaj še ni(mamo), ker bi v tem trenutku preveč obremenjevali prebujajoče se gospodarstvo, potem pa z ekonomsko reformo ne bi bilo nič - skratka, najprej ekonomska reforma in z njo večja produktivnost, potem pa socialni programi...

Zgornja teza o odgovornosti politike torej sproža vrsto novih vprašanj. Trditev, da je politika odpovedala, odpira vprašanje, zakaj je odpovedala in kje so tiste ključne blokade, zaradi katerih ni mogla delovati, kakor bi želeli. Pri iskanju tovrstnih odgovorov se mi zdi ključnega pomena opozoriti na zvezo med tako imenovano teorijo "socialnega avtomatizma" in ekonomskimi reformami v socializmu, iz česar bodo bolj razvidne tudi posledice, ki iz tega izhajajo.

Smernice razvoja socialne politike, kakršno bi danes potrebovali, je nazorno pokazal *Veljko Rus*.<sup>1</sup> Rus izhaja iz dejstva, da mora biti socialna politika večdimenzionalna, kar pomeni, da ni dovolj, če se opredeli le razmerje med ustrezno kontribucijo\* in retribucijo\*\*, pač pa mora socialna politika upoštevati različen položaj ljudi v družbi (kategorije A, B, C, D), v skladu s tem pa potekati v treh fazah.

Ideja te sheme je v tem, da populacije ne deli le na dva dela, na tiste zaslužne, ki veliko dajejo družbi in zato tudi veliko od nje dobijo (kategorija A), ter na one, ki so zaradi majhnega ali nikakršnega prispevka deležni tudi majhnega oz. nikakršnega povračila od družbe (D), pač pa upošteva tudi privilegirane (C), ki podpovprečno dajejo družbi, imajo pa nadpovprečne ugodnosti, ter deprivilegirane (B), ki jim druž-

TAB 1. TIPOLOGIJA POPULACIJSKIH SEKTORJEV GLEDE NA RAZMERJE  
MED KONTRIBUCIJO IN RETRIBUCIJO IN SOCIALNOPOLITIČNE  
IMPLIKACIJE

(Po Rus, 1988)

KONTRIBUCIJA		RETRIBUCIJA	
nadpovprečna		podpovprečna	
A		B	
nadpovprečna	promovirani (destratifikacija)	deprivilegirani (pozitivna diskriminacija)	
C		D	
podpovprečna	privilegirani (negativna diskriminacija)	marginalizirani (reintegracija)	

ba podpovprečno vrača, čeprav so ji nadpovprečno prispevali. Zaradi takšne razporejenosti družbenih dobrin bi morala socialna politika delovati po dveh načelih:

- upoštevati meritokratsko načelo: vsakemu omogočiti, da dobi toliko, kolikršen je njegov prispevek družbi ("od vsakega po njegovih zmožnostih in vsakemu glede na njegovo delo" - *K. Marx*);

- pomagati tistim, ki si sami ne morejo pomagati.

To pomeni, da je najprej potrebno povečati diferenciacijo med vsemi ljudmi tako, da bi se vsi zvrstili v kategorijah A

\* *contributio* (lat.) = prispevek; torej količina in kakovost tistega, kar posameznik prispeva družbi.

\*\* *re + tributum* (lat.) = nazaj + dajatev; torej tisto, kar nekdo dobi od družbe kot povračilo za svoje delo.

in D, ter prav tako še bolj diferencirati ti dve kategoriji med seboj; to bi imelo za posledico, "da postaneta B in C prazna množica", torej da se v A in D zvrstijo tudi tisti, ki so doslej bili privilegirani v kategoriji C ali pa životarili v B. To je tudi predpogoj, da bi lahko uspešno izvajali reintegracijo tistih, ki so potisnjeni na družbeni rob (D). V naslednji fazi socialne politike pa bi bil poudarek na primarni in sekundarni socializaciji otrok iz družin, ki spadajo v A in D, in sicer v zagotavljanju čimboljših socializacijskih možnosti. Od tod različne faze socialne politike:

1. faza - maksimiranje diferenciacije med A in D,
2. faza - reintegracija (demarginalizacija) tistih v segmentu D,
3. faza - destratifikacija otrok iz A in D.

Že iz tega osnutka socialne politike je razvidno, zakaj njena izvedba ni (bila) možna. Politični sistem, koncipiran kot diktatura proletariata, je predpostavljala socializem kot družbo, v kateri bi bila celotna populacija (po Rusovi shemi) zjedrena v kategoriji A; vsi naj bi torej vlagali nadpovprečne napore in bili tudi nadpovprečno poplačani s strani družbe (res da z zamikom dveh ali treh petletk, ko naj bi bili ustvarjeni boljši materialni pogoji). Od tod forsirana industrializacija (predvsem težka industrija), ki bo samodejno omogočala ekonomski progres, s tem pa večji standard ter napredek celotne družbe, zaradi česar tudi odpade potreba po posebni socialni politiki - vsi naj bi namreč postali delavci (v družbenem sektorju) in plačani po meritokratskem načelu. Ko je prišlo do kolapsa takšnih predpostavk, se je poskušalo z raznimi ekonomskimi reformami, pred kakršno smo tudi danes. Bistvo vseh reform v socialističnih družbah (od tiste NEP iz Leninovega časa do te, ki jo imamo danes pri nas) je v reafirmaciji tržnih zakonitosti in privatne iniciative, kar pa pomeni tudi porast socialnih problemov in s tem potrebe po aktivni socialni politiki. Ali se v zvezi s sedanjo reformo družba zaveda take potrebe po socialni politiki in socialnih programih?

## Ali sploh razmišljamo o socialnih programih?

Kot odgovor na to vprašanje naj opozorim na "mini" raziskavo, ki smo jo naredili z enajstimi študenti (v okviru t.im. blok-vaj). Izhajali smo iz preprostega vprašanja, ali se ob sedanji reformi družbe vsaj toliko razmišlja o socialnih vprašanjih, kot se razmišlja npr. o ekonomskih in političnih? Če se pripravlja ekonomska, sistemska in partijska reforma, ali se govori tudi o socialnem področju? Pričakovali bi, da bi bilo največ pozornosti usmerjene prav na nove modele socialne politike, ker se jih vendar le ne da tako enoznačno prevzeti od zunaj, saj je doslej uspešen socialdemokratski pristop (države blaginje) deležen resnih popravkov in kritiki na zahodu govoriijo celo o njegovi krizi, medtem ko tega vsekakor ne bi mogli trditi za tržni model gospodarstva, ki je še vedno (vse bolj) uspešen, pa naj gre za kapitalistične dežele s stoletno tradicijo ali pa za novejšo ekonomsko čudeže (Japonska, Hong-Kong, Taivan, Singapur). Prav tako je tudi jasno, da je enopartijski sistem nezdržljiv z razvojem sodobnih družb; zato utegne biti ekonomska in politična reforma manj problematična, ker recepte poznamo, medtem ko to ne velja (vsaj ne v enaki meri) za modele socialne politike, kjer so stvari bolj delikatne. Zanimala nas je torej pozornost, posvečena političnim, ekonomskim in socialnim temam, v ta namen pa so študentje pregledali nekatere časopise in časnike za nekaj mesecev nazaj ter primerjali prispevke v njih glede na vsebinsko ter številčno zastopanost.

Edini kriterij pri izboru časopisov in časnikov je bil, da naj ne bi bili preveč specializirani ampak čim širšega profila, namenjeni širšemu krogu ljudi. Pregledani so bili naslednji časopisi oz. časniki, pri čemer so izpuščene vse stalne rubrike (navajam tudi časovni razpon analize in število pregledanih izvodov)(tabela 1):

TAB. 2. ČASOPISI, UPOŠTEVANI V ANALIZI

=====

*Delavska enotnost* : od 8.7.1988 do 10.3.1989, pregl. 35 števil,

*Jana* : od 1.1988 do 2.1989, 52. števil,

*Sobotna priloga Dela* : od 1.10.1988 do 20.3.1989, 23 števil,

*Mladina*: od 5.1988 do 2.1989, 38 števil,

*Telex* : od 1.1988 do 3.1989, 61 števil,

*Delo- naslovna stran* : od 2.11.1988 do 21.3.1989, 115 števil,

*Ljubljanski dnevnik*, naslovna in zadnja stran: od 21.11.1988 do 14.3.1989, 93 števil,

*Sobotna priloga Dela-pisma bralcev*: od 7.1988 do 3.1989.

=====

Glede na vsebino so bili prispevki razvrščeni v naslednje kategorije: politični, ekonomski, politično-ekonomski (sem so uvrščeni prispevki, v katerih so se politične in ekonomske vsebine tako prepletale, da se jih ni moglo uvrstiti zgolj v politično oz. v ekonomsko rubriko), socialni, vmesni (vmesni so tisti prispevki s socialnimi temami, ki se jih zaradi drugih, predvsem politično ali ekonomsko obarvanih vsebin ni moglo uvrstiti v socialno rubriko; ki se torej posredno nanašajo na socialne vsebine, a ne v tolikšni meri kot drugi prispevki iz socialne kategorije). Omenjene kategorije so upoštevane pri analizi vseh časopisov oz. časnikov; pri analizi pisem bralcev v Delovi prilogi smo pisma razvrščali še v kategorijo "kultura" in "razno" (sem spadajo vsa pisma, ki jih ostale kategorije ne obsegajo). Kategorija "razno" je upoštevana tudi pri analizi Sobotne priloge in Jane; pri Telexu, Delu, Ljubljanskem dnevniku in Jani je dodan (za primerjavo) še šport kot posebna kategorija, pri Delavski enotnosti pa sindikat (prispevki, katerih centralna tema je prenova sindikatov pri nas).

Razvrščanje v kategorije je potekalo glede na prevladujočo temo v prispevku; socialno kategorijo pa smo podrobneje opredelili in sicer (nalašč) dokaj široko z naslednjimi

gesli:

socialna politika, socialni programi, socialni problem(i), socialni primer(i), socialne težave, socialna varnost, socialno skrbstvo, socialna zakonodaja, dobroteljnost, solidarnost in samopomoč, kurativno socialno delo (denarne pomoči, nameščanje v zavode, rejništvo), preventivno socialno delo (rehabilitacija, socialna adaptacija, prostovoljno socialno delo), podružbljanje socialnih dejavnosti.

V socialno kategorijo so torej uvrščeni prispevki, v katerih so obravnavane oziroma vsaj vidno omenjene vsebine, ki se nanašajo na enega ali več zgoraj naštetih gesel.

Če pogledamo, kateri prispevki številčno prevladujejo glede na vsebino, potem dobimo naslednjo razvrstitev kategorij (številka 1 pomeni, da so prispevki določene kategorije najpogostejši med vsemi drugimi prispevki v ostalih kategorijah znotraj istega časopisa; številka 2 označuje drugo najpogostejše zastopano kategorijo itd.). (Tabela 2)

TAB. 3. RANG POGOSTOSTI PRISPEVKOV POSAMEZNIH VRST

ČASOPISI	PRISPEVKI				
	politični	ekonomski	politekon.	športni	socialni
Delavska enotnost	1	2			3
Mladina	1	2	3		4
Delo-Sobotna priloga	1	3	2		4
Delo-Sobotna priloga-pisma bralcev	1	2	3		4
Delo-naslovnica	1	2	3	4	5
Ljubljanski dnevnik-naslovnica, zadnja str.	2	1	3	4	5
Telex	1	2	3	4	5
Jana	4	3	5	2	1

Ze iz tega skopega pregleda vidimo, da je številčni delež socialnih prispevkov povsod najmanjši (glede na opazovane kategorije), celo manjši od športnih prispevkov; izjema je le Jana, v kateri je socialnih prispevkov največ. V večini prevladujejo politični in na drugem mestu ekonomski prispevki, razen v Ljubljanskem dnevniku, kjer je več ekonomskih kot političnih, in v Jani, kjer so politični prispevki šele na četrtem mestu.

Jasnejšo predstavo o razmerju med socialnimi in drugimi prispevki nam daje število člankov znotraj posameznih kategorij (pri socialnih navajam še njihov procentualni delež glede na vse pregledane prispevke v istem časopisu oz. časniku).

TAB. 4. ŠTEVILO PRISPEVKOV PO VSEBINSKIH KATEGORIJAH

ČASOPISI	PRISPEVKI					
	politika		politek.		vmesno	sindik.(s)
ČASNIKI	ekonomija		sociala	vojska(v)		kultura(k)
				šport(š)		drugo(d)
Delavska enotnost	295	205	35(4,8%)	18	169(s)	
Mladina	226	12	10	4(1,6%)		
Delo-Sobotna priloga	202	67	93	15(3,6)	28	9(v)
Delo-Sobotna priloga- pisma bralcev	237	51	35	6(1,2%)	10	53(k) 92(d)
Delo-naslovnica	303	130	87	10(1,7%)	8	57(š)
Ljubljanski dnevnik- naslovnica, zadnja str.	299	265	112	16(2,1%)	6	43(š)
Telex	290	91	72	3(0,6%)	8	18(š)
Jana	18	19	2	70(37,4%)	2	26(š) 49(d)



Delež prispevkov s socialno vsebino se torej povsod giblje med 0,6 - 4,8% (od vseh pregledanih prispevkov), izjema je le Jana, kjer je sorazmerno največ socialnih prispevkov (31,4%).

(Glede Jane je zanimivo vprašanje, ali njena uredniška politika odmerja sorazmerno velik delež socialnim prispevkom zato,

1. ker se v družbi (in v ostalem tisku) očitno posveča premajhna pozornost tovrstnim temam glede na njihovo siceršnjo aktualnost,

2. ali pa so tovrstne teme pač "hvaležne" v tem smislu, da se jih brez težav lahko prikaže iz prav takšnega zornega kota, ki je najprimernejši za Janine bralce?

Seveda navedeni podatki ne odgovarjajo na to vprašanje, toda če pogledamo, na katera gesla se znotraj socialne kategorije nanaša največ člankov, potem vidimo, da je od 70 socialnih člankov kar 30 takšnih, ki se nanašajo na socialne primere (torej 42,9%), pet se jih nanaša na socialno politiko, štirje pa na socialne programe. Tolikšen delež prispevkov, ki govorijo o socialnih primerih, mogoče bolj pritrjuje drugi tezi, da je torej pisanje o posameznih primerih po sodbi uredništva za bralce Jane bolj zanimivo. Verjetno je zato tudi več športnih člankov, kot pa, denimo, člankov o socialni politiki ali socialnih programih (5 oz. 4). Prvi hipotezi pa bi verjetno ustrezalo drugačno razmerje med številom člankov o socialnih primerih, socialni politiki in socialnih programih. Pričakovali bi, da bi se o socialnih programih in ustrezni socialni politiki pisalo več kot o športu in vsaj toliko, če že ne več, kot o posameznih primerih... Kljub tem hipotezam Jane ne bi mogli imeti za "socialni" časopis.)

Pri vseh ostalih časopisih oziroma časnikih je glede na prevladujoče število političnih in ekonomskih prispevkov izrazito majhen delež člankov na socialno temo. Res je, da je bilo v pregledanih izvodih zajeto le obdobje od nekaj mescev do enega leta; pa vendar rezultati verjetno ne bi bili bistveno drugačni, če bi upoštevali daljše obdobje. Pretežno politično-ekonomska obarvanost naših časopisov je verjetno

tudi posledica dejstva, da so ključne ekonomske spremembe še vedno v političnih rokah, namesto da bi politika začela delovati (ob dopuščeni avtonomiji ekonomije) na socialno-političen način. Namesto tega razmišlja o dopustnih mejah ekonomske avtonomnosti ter ignorira socialna vprašanja. Odras tega je tudi odsotnost kakršnikoli razmišljanj na temo socialnih programov. Lahko namreč rečemo, da prispevkov na temo socialnih programov sploh ni: našli smo le štiri tovrstne prispevke v Jani in dva v Delavski enotnosti. Tudi s prispevki na temo socialne politike ni bistveno boljše. V Delavski enotnosti, kot osrednjem sindikalnem glasilu, jih je bilo le 13 (na temo prenove sindikatov pa kar 169, kot da ukvarjanje sindikata z lastno prenovo ni v nobeni zvezi z modeliranjem socialne politike oziroma s socialnimi programi). V Jani je 5 socialno političnih člankov, v Sobotni prilogi Dela 4, v Mladini, Ljubljanskem dnevniku in pismih bralcev po eden, v Telexu in Delovih naslovnica pa nič.

Že zgolj odsotnost socialnih programov in aktivne socialne politike kaže na problematičnost sedanje ekonomske reforme. Grozi nam prav tisto, kar pravi Barbara Verlič-Dekleva, ko govori o socialni politiki:<sup>2</sup>

"Zahtevati prestrukturiranje gospodarstva, uvajanje tržnih in racionalnih meril v proizvodnjo, ne da bi se formirala neodvisna ter aktivna socialna politika, pomeni sprožiti socialne konflikte, za katere se nihče ne bo počutil odgovornega!"

To pa bo tudi konec ekonomske reforme, še preden se bo sploh začela.

Je teorija "socialnega avtomatizma" res opuščena?

Predpostavka razvitih družb je funkcionalna diferenciacija različnih sektorjev (podsistemov), zlasti ekonomije in politike. Kjer je ta ločitev izvedena ter sta pristojnost in avtonomnost posameznih sektorjev jasno opredeljeni, rešuje ekonomija ekonomske probleme, ne pa tudi socialnih in političnih. Politika pa rešuje socialne probleme, ki jih povzroča

ekonomija, vendar ne z vmešavanjem v ekonomijo, pač pa zunaj nje skrbi za vse tiste, ki postajajo zaradi ekonomske logike marginalizirani. V tem smislu prevzema politika socialno obeležje; namesto na razredni deluje na demarginalizacijski način. Nasprotno pa gre v socrealističnih deželah za prekrivanje različnih področij družbenega žviljenja, zlasti pa politike in ekonomije. Politika drži ekonomijo pod nadzorom in pričakuje, da se bo z omejevanjem njene samostojnosti (ukinitev oz. krnitev tržnih zakonitosti) družba izognila socialnim problemom in da zato posebna socialna politika ne bo potrebna. Prav to pričakovanje, da se namreč z uspešnim gospodarstvom lahko izognemo potrebi po samostojni socialni politiki, je t.im. teorija socialnega avtomatizma. Ker ta teorija implicira pričakovanje, da se bodo vsa področja v družbi (od medsebojne solidarnosti do izobraževanja, umetnosti itd.) regulirala preko odnosov v produkciji (marksistična dihotomija: baza-nadgradnja), se politika vzpostavlja kot tisti družbeni sektor, ki si lasti pristojnost kontrolirati ekonomijo in zlasti diktirati razvoj produkcijskih sil (forriranje zlasti težke industrije, medtem ko se zapostavlja vsakršna potrošnja in tudi produkcija, ki je namenjena potrošnji; zato ima npr. kmetijstvo v socializmu najtežjo usodo). Tudi če odmislimo zgrešenost temeljnega postulata te teorije, da je namreč družbena nadstavba preprost odraz (odsev) baze, velja opozoriti na dvoje protislovij:

a. "Socialno-avtomatično" mišljenje skuša preko politike regulirati ekonomijo in preko ekonomije vsa druga področja, tudi socialno, pri čemer ne gre za nekakšno posredno regulacijo, pač pa za neposreden politični poseg, neposredno politično kontrolo, in neposredno regulacijo vseh družbenih področij (ne le ekonomije); zato je tudi onemogočena sektorska avtonomizacija. Primerov, ki to ponazarjajo, je precej, tako na socialnem področju (npr. odnos do socialne stroke, do prostovoljnega socialnega dela) kot na ekonomskem, pravnem, znanstvenem, umetnostnem itd. Na nivoju globalne družbe, ki jo v celoti obvladuje politika, se odvijajo zelo podobni

TAB. 5. FAZE DESTRUKTIVNEGA CIKLUSA V SKUPINI  
(Po Randall/Southgate 1988)

FAZE	NAČIN POLITIČNEGA DELOVANJA	UČINEK NA DRUŽBO
1. DESTRUKTIVNO NEGOVANJE	pomoč postaja: - dušenje - ščitenje - pokroviteljstvo - zavračanje pomoči	ljudje so odvisni, zatirani ali pa se pritožujejo
2. DESTRUKTIVNO ENERGIZIRANJE	energiziranje postaja: - tiraniziranje - vtikanje v druge - dominiranje - zatiranje - iskanje grešnega kozla Lahko pride do spletk, laži, zarot, klik.	člani se počutijo prestrašeni, besni, zavrtnjeni in zavra- čajo
3. DESTRUKTIVNI VRH	Vrh je nadomeščen s: - paranoidnimi napadi - paničnim begom - pretepom	
4. DESTRUKTIVNO SPROŠČANJE	Proslavljanje postaja: - lažna enotnost - utapljanje žalosti - zaupanje v guruje in kult osebnosti	ljudje še dalje vztrajajo v iluzijah in lažnih upih za prihodnost

=====

procesi kot na skupinsko-dinamični ravni. Ustvarjalni cikel

celotne družbe postane namreč enako nepredvidljiv in kontra-produktiven, kot to velja za skupino, v kateri gre za posesivno vodenje. V *Randall-Southgatovem* (1988) priročniku so učinki take situacije nazorno prikazani:

"Vsakdo ima kakšno lastno izkušnjo, kako so šle stvari strašno narobe. Premočni vodja. Pasivni člani. Bleščeči načrti, ki niso bili nikoli izpeljani. Razhajanja. Borbe. Razbite iluzije."

Zdi se, da je danes prav s temi besedami mogoče označiti našo povojno zgodovino, ki v celoti spominja na štiri ciklične faze (iz omenjenega priročnika), prikazane v tabeli 5.

"Kot vsi vemo, skupine, ki kar naprej vztrajajo v destruktivnem delovanju, razpadejo." Vrsto ključnih povojnih dogodkov bi se dalo razlagati prav s temi fazami, kar vse kaže na neustreznost vodenja (vseobsegajoče politične dominacije).

b. Druga protislovnost "socialnega avtomatizma" je v tem, da se primat politike v družbi dejansko zreducira na primat ene in edine partije v politiki, natančneje: na primat partijskega vodstva oziroma vrhovnega vodje (kult osebnosti). Ne gre več za politiko kot usklajevanje interesnih razlik različnih skupin in posameznikov, pač pa za odstranjevanje različnih interesov s strani ene skupine oz. posameznika. S tem je demokracija kot družbeni korelat centru oblasti (državi) nadomeščena s centralnim diktatom države nad družbo (demokracijski centralizem). Namesto socialne politike kot posrednika med ekonomsko in socialno sfero nastopa razredna politika, ki od kontrole ekonomije pričakuje samodejno zagotovitev socialnega blagostanja.

Socialni avtomatizem zato ni samodejno nastajanje socialne monolitnosti, pač pa avtomatično povečevanje socialnih neenakosti. Zakaj? S prevlado politične elite se namreč izvaja prevlada predvsem nad tistimi odnosi v družbi, ki jih pokrivajo institucije in so torej bolj statične narave, zato pa tudi lažje obvladljivi. Vsa ostala področja v družbi, ki niso (docela) zajeta v institucionalne mehanizme, ker to ne morejo

biti, proizvajajo učinke, ki so z vidika politike nepredvidljivi, neobvladljivi in s tem nezdružljivi z njenim eshatološkim projektom. Oblast se zato čuti ogrožena, saj nima ustreznih mehanizmov, s katerimi bi percipirala nastale spremembe in jih kot korekturo vpeljala v svoj projekt družbene preobrazbe (enakost, socializem, komunizem itd.). Od tod njena potreba, da vedno znova vpeljuje v družbo nove reforme, ko pa se pojavijo nepričakovani učinki teh reform, jih sama spet ukinja.

V teoriji "socialnega avtomatizma" torej ne gre zgolj za njeno neskladnost z realnostjo (ideološkost), pač pa predvsem za posesivno politiko, ki neposredno regulira vsa družbena področja, in za oligarhijo v politiki, ki skrbi za monolitnost. Prav v tem je razlog trdoživosti te teorije, ki bi naj bila opuščena že v sredini petdesetih let in sicer z naslednjim stališčem CK ZKJ:

"...obseg celotnih investicij ne sme v naslednjem obdobju preseči tistih okvirjev, ki bi postavili pod vprašaj stabilnost in postopen dvig življenjskega standarda delovnih ljudi."<sup>4</sup>

S temi besedami, potrjenimi tudi v Programu ZKJ (na VII. kongresu), je bil narejen deklarativen prelom s stališčem, da posebna socialna politika sploh ni potrebna, ker bo z ustreznim, razredno vodenim gospodarstvom (politika polne zaposlenosti, odprava ekonomske neenakosti itd.), dosežena socialna varnost za vse. Zahteva po dvigu življenjskega standarda, ki ga vlaganje v gospodarstvo ne sme ogroziti, nakazuje konec podrejenosti socialne politike ekonomski ter s tem partijski (razredni) ideologiji; od tod tudi poudarek na uravnoveženem reševanju ekonomskih in socialnih vprašanj. Toda, je to res?

Že zgornji citat sam po sebi vzbuja sum, saj gre za izrazito političen citat, formuliran v temeljnem političnem tekstu (programu stranke) in na pobudo političnega vrha - prav tistega, ki je tudi uvedel "socialno avtomatično" teorijo, da bi jo potem lahko zavrgel. Ta sum se potrdi že v času neuspeha ekonomske reforme iz šestdesetih let. Njena pred-

postavka je bila, da je nujna liberalizacija ekonomije (upoštevanje tržnih zakonitosti, zakona vrednosti), ki bi v kombinaciji s samoupravljanjem ozdravila gospodarstvo - hkrati pa dopustila povečevanje zgolj tistih socialnih razlik, ki izhajajo iz delovnih prispevkov ter posameznikovih sposobnosti. Ni se računalo s tistim, kar se je v resnici zgodilo, namreč s povečevanjem predvsem socialnih neenakosti, katerih osnova so bile različne prednosti posameznikov ter skupin, ki niso imele zveze z njihovim delovnim vložkom in sposobnostmi (neenakost med zaposlenimi in vse večjim številom nezaposlenih, dohodkovna neenakost med delavci z enakim delovnim prispevkom, a v različnih panogah, podjetjih, velik razpon v dohodku na družinskega člana itd.). To pričakovanje, da je preko političnih platform in smernic mogoče revitalizirati ekonomijo, s čemer bi prišlo samo do upravičenih in pričakovanih socialnih razlik (zaradi katerih pa ni potrebno imeti posebne socialne politike), prav to je natančno tisto, na čemer "stoji" teorija "socialnega avtomatizma". Tudi zaradi tega je ekonomska reforma propadla. (Ne)uspeh tovrstnih reform verjetno ni odvisen zgolj od tega, v kolikšni meri uspe revitalizacija ekonomije, ki je v socialističnih sistemih vezana na redistribucijo moči med ekonomijo in politiko,<sup>5</sup> pač pa vsaka reforma, tudi sedanja, zahteva avtonomno socialno politiko. Avtonomnost ekonomije namreč zahteva spremembo razredno-eshatološke politike v demarginalizacijsko politiko; verjetno pa velja tudi obratno.

Skratka, "socialno avtomatično" pričakovanje kljub omenjenemu deklarativnemu preobratu ni preseženo. To potrjuje neuspeh reforme iz šestdesetih kot tudi odsotnost socialne politike in socialnih programov v zvezi s sedanjo reformo (kar je očitno, smo videli, že iz kratkega vpogleda v časopise). Ob tem se postavi vprašanje, zakaj ta teorija ni presežena kljub njeni očitni nefunkcionalnosti in nezdržljivosti z reformističnimi poskusi ter kljub temu, da so od nje odstopili najvišji politični forumi že v petdesetih letih? Možen odgovor bi lahko bil, da se "socialno-avtomatsko" razmišlja-

nje vselej obnovi takrat, ko reforme gospodarstva ne dosežejo željenih učinkov in se zato socialni problemi zaostrijo hitreje kot pa se poveča učinkovitost gospodarstva, ki bi najšele omogočila materialno podlago aktivne socialne politike. Toda spet se lahko vprašamo, zakaj se takšna usoda ekonomskih reform v socializmu vselej ponavlja, zakaj nobena reforma ne povzroči bistvenih sprememb na ekonomskem in socialnem področju?

Kot odgovor na to vprašanje se ponujajo tri teze, ki se med sabo bolj dopolnjujejo kot pa izključujejo. To so: <sup>6</sup>sociološka, politološka, in ekonomska teza.

**Sociološka teza.** Reforme v protitržnih (socialističnih) sistemih niso možne zato, ker gre za sistemsko blokado, ker globalni družbeni sistem zavrača kakršnekoli vzorce tržne ekonomije. Negativna reakcija globalnega sistema na implantacijo elementov tržne ekonomije pa se razlaga z:

- nizko fleksibilnostjo sistema glede na spremembe v okolju (nesposobnost izdelave novih integracijskih mehanizmov);

- nizko odzivnostjo sistema na potrebe, interese različnih skupin (koncentracija družbene moči omogoča prevladujoči skupini ignoriranje drugih),

- bistveno omejevanje avtonomije ekonomskih subjektov (in s tem iniciative, kreativnosti, kar je nezdržljivo s tržnimi pogoji). Razlog takšnih lastnosti sistema, ki povzročajo njegovo nefunkcionalnost, je v dominaciji politike nad ekonomijo, zaradi česar postanejo slabosti političnega podsistema hkrati slabosti celotnega družbenega sistema. Temeljna slabost političnega (in s tem celotnega) sistema pa je njegova inkompatibilnost oziroma dualizem med principi demokracije ter principi diktature (proletariata) (tabela 6).

Ta dvojnost, vkomponirana v samo jedro sistema, onemogoča sistemsko fleksibilnost ter odzivnost na spremembe, to pa pomeni njegovo neučinkovitost, tako glede na tržne sisteme kot na tiste z etatistično ureditvijo.



TAB. 6. PRIMERJAVA NAČEL SOCIALISTIČNE DEMOKRACIJE IN  
DIKTATURE PROLETARIATA

	SOCIALISTIČNA DEMOKRACIJA	DIKTATURA PROLETARIATA
ORGANIZACIJSKI PRINCIP	decentralizacija	demokratični centralizem
ORGANIZACIJSKA STRUKTURA	delavsko samoupravlja- nje in delegatski sistem	leninistična partija in država
VREDNOTNI SISTEM	demokratičnost	avtoritarnost

Politološka teza. Politološka hipoteza razlaga neuspeh reform z neuspehom reformatorskih koalicij: vsako reformo namreč sproži ena od treh koalicij (politokracija, tehnokracija, delavstvo), kar povzroči odpor tiste protikoalicije, ki je ogrožena; od tod propad reform. Npr. v Madžarski sta politokracija in tehnokracija sprožili reformo, ko pa se zaradi povečevanja dohodkovnih razlik pojavi (pasivni) odpor delavstva, zahteva tehnokracija korenitejše doseganje reformnih ciljev, politokracija, ki ima oblast, pa se ustraši delavskega odpora in zaustavlja reformistična prizadevanja. Zaradi večje moči zmaga politokracija, ki si s tem ohrani oblast. V Češkoslovaški poskuša, nasprotno, tehnokracija izriniti svoje nasprotnike (politokracijo) iz gospodarstva, s čemer je vzpostavljeno zavezništvo z delavstvom. Politokraciji pa priskoči na pomoč intervencija Rusov, s čemer je reforma ustavljena. V Poljski po padcu Gomulke (zaradi delavskih štrajkov ob podražitvah hrane) Gierek uporabi naslednjo strategijo: popušča tam, kjer je največji odpor (štrajki), kar pa sproži verižno štrajkovno reakcijo, ker se vali breme na nezavrovane skupine. Rezultat: vojaški udar.<sup>7</sup>

**Ekonomska teza.** Ekonomska teza pravi, da reforme propadajo zato, ker gre vselej za parcialno uvajanje tržnih elementov, ki pa ne more biti učinkovito izven okvira trga kot integralnega sistema. Tržna ekonomija v integralnem smislu predpostavlja trg kapitala, trg delovne sile in trg proizvodov. Če manjka en element, ni možna tržna ekonomija in zato so propadli reformistični poskusi, ki v socialističnih deželah uvajajo zgolj trg proizvodov (tudi sam socializem je vedno dajal poudarek bolj na distribucijo kot na produkcijo).

Teško bi bilo reči, katera od teh treh tez je bolj pravilna in katera manj, saj so se vse v praksi potrdile. Vseeno pa se ob vsaki od njih postavlja taka vprašanja:

- Ali je res sistem (njegova determiniranost in nefunkcionalnost) v tolikšni meri neodvisen od ljudi, da je zanemarljiv vpliv subjektivnih faktorjev na sistemske spremembe? Navsezadnje so ekonomski in družbeni sistemi produkt ljudi. Zato se npr. J. Županov vpraša: "Zakaj potem človeška akcija, akcija družbenih skupin ne bi mogla vnesti spremembe v globalni sistem" glede upoštevanja ekonomskih zakonitosti?<sup>8</sup>

- Zakaj praviloma zmagajo na koncu vselej protireformatorske struje? Če je glavni problem v nezdržljivosti interesov posameznih skupin, zakaj nikoli ne zmagajo tisti, ki se zavzemajo za reformo?

- Zakaj nobena reforma ne uvaja integralnega tržnega sistema in se vse začne ter konča zgolj pri trgu proizvodov? Itd.

Navedena vprašanja so zelo podobna osrednjemu problemu, ki nas tu zanima, namreč zakaj je teorija "socialnega avtomatizma" še vedno živa? Ali je to sistemski problem, ki mu niso kos niti tisti, ki imajo oblast, ali gre za taktiko protireformistične koalicije ali pa je to posledica necelovite tržne reforme oz. njenega neuspeha?

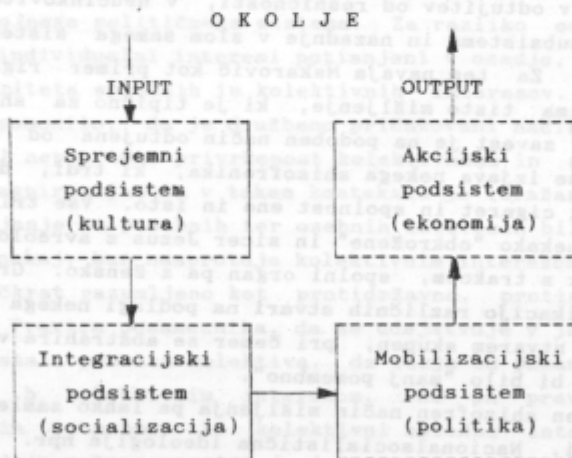
Če pogledamo, kaj je vsem tem tezam v temelju skupnega in kar jih navezuje s teorijo "socialnega avtomatizma", potem se izpostavi tisto, kar tu označujem kot sindrom enačenja in kar predstavlja ideološko-kulturni vidik.

### Sindrom enačenja

Temeljno vprašanje je, ali gre za kulturno ali za ekonomsko krizo; ali so torej vzroki družbene krize v kulturnem ali v ekonomskem podsistemu?<sup>9</sup>

Kultura je tisti podsistem družbenega sistema, ki neposredno reagira na spremembe in jih hkrati artikulira, ter s tem usmerja delovanje celotnega sistema. Prenos kulture na posameznike in integracija posameznikov v družbeni sistem poteka v procesu socializacije, ki s tem predstavlja integracijski podsistem, kar pa še ni dovolj za funkcioniranje družbenega sistema in njegovo delovanje na okolje. Ljudje se mo-

SLIKA 1. ODNOS MED DRUŽBENIMI PODSISTEMI



rajo med sabo organizirati, prevzeti v sistemu določene vloge, potrebno jih je mobilizirati za akcijo itd., za kar skrbi politika kot mobilizacijski podsistem. Konkretni povratni učinki na okolje pa so možni šele z akcijskimi potenciali, s katerimi družba razpolaga, t.j. s človeškimi (kadri)

in fizičnimi potenciali (materialna bogastva); to je funkcija akcijskega podsistema oz. ekonomije.

Družbena kriza je zato lahko predvsem ekonomska (tako funkcioniranje ekonomskega podsistema, ki ni v skladu s predpostavkami okolja, v katerem mora celoten sistem delovati) ali pa kulturna (nefunkcionalnost kulturnega podsistema). Če gre za krizo kulture, to pomeni, da gre za neadekvatno percepcijo sprememb v okolju in s tem za problematično delovanje na druge podsisteme, kar povzroča težave pri prilagajanju in funkcioniranju celotnega sistema glede na okolje. *Jan Makarovič* pravi, da je najpogostejši izvor kulturne krize prav "rigidna oziroma dogmatska struktura sprejemnega subsystema. Čim bolj so spremembe v okolju sistema globoke in nenadne, tem hitreje vodi takšna struktura sprejemnega subsystema v odtujitev od resničnosti, v neučinkovitost akcijskega subsystema in nazadnje v zlom samega sistema" (podč. S.D.).<sup>10</sup> Za tem navaja Makarovič kot primer rigidnosti in dogmatizma tisto mišljenje, ki je tipično za shizofrenike, katerih zavest je na podoben način odtujena od stvarnosti: omenja se izjava nekega shizofrenika, ki trdi, da so Jezus, zavojček cigaret in spolnost eno in isto. Vse tri stvari so namreč nekako "obkrožene" in sicer Jezus z avreolo, cigaretni zavojček s trakcem, spolni organ pa z žensko. Gre torej za identifikacijo različnih stvari na podlagi nekega drobca, ki je vsem stvarem skupen, pri čemer se abstrahira vse ostalo, kar naj bi bilo "manj pomembno".

Takšen shizofren način mišljenja pa lahko zasledimo tudi v politiki. Nationalsocialistična ideologija npr. je skušala preslepiti delavski razred prav z enakim mehanizmom enačenja in je v ta namen prevzela nekatere marksistične simbole ter jih povezala z novo vsebino: rdeča zastava (a s kljukastim križem), slavljenje prvega maja, prevzemanje številnih proletarskih pesmi (z novimi besedili); v ospredju nationalsocialistične ekonomske analize sta bila prav tako marksistična pojma delo in proizvodjalne sile, podobno kot v marksizmu se je uporabljala tudi Marxova kritika fetišizma meščanske

družbe (in se omejevala le na denar, ne pa tudi na fetišistični značaj blaga), namesto proletariata kot nosilca zgodovinske resnice je bila arijska rasa postavljena kot utelešenje morale. Če se je v marksizmu vedno poudarjalo, da je potrebno vsakršno družbeno akcijo podrediti interesom proletariata, je bilo mogoče enako zahtevo prebrati tudi v Mein Kampf glede nacije ("Jasno je, da je potrebno vse podrediti interesu naroda") itd.<sup>11</sup>

Za našo politično kulturo pa so bili dolgo značilni predvsem naslednji vidiki enačenja:

- a) enačenje splošnih družbenih interesov s socialističnimi ter osebnih interesov s protisocialističnimi,
- b) enačenje družbene neenakosti z družbeno diferenciacijo,
- c) enačenje družbene neenotnosti z monolitnostjo.

Ideologijo kolektivizma imamo lahko za osnovno orientacijo našega povojnega političnega sistema. Za razliko od kapitalizma so individualni interesi potisnjeni v ozadje, zahteva pa se prioriteta splošnih in kolektivnih interesov. To je praktično pomenilo, da je družbeno pričakovani način obnašanja terjal neposredno privrženost kolektivnemu in njegovim ideološkim aspiracijam in v takem kontekstu je izražanje ali celo vztrajanje na posebnih ter osebnih interesih bilo pojmovano kot nekaj, kar nasprotuje kolektivnim interesom, to pa je bilo večkrat razumljeno kot protidržavno, protisocialistično itd. Pravica posameznika, da se udejstvuje v javnosti, je s tem postala pravica kolektiva, da terja od posameznikov privrženost h kolektivnim interesom, ne pa pravice do individualnih interesov. Le kolektivni splošni interes je tisti, ki daje nekomu pravico do javnega udejstvovanja, tak interes pa je seveda izoblikovan od vrha navzdol. Šele to namreč omogoča, da posamezniki uvidijo, kaj je pravi interes kolektiva, njihovo angažiranje pa je s tem omejeno le na izražanje svoje lojalnosti takemu interesu in s tem sistemu.

Razumljivo, da je takšna ideologija enačenja kolektivnega s socialističnim in osebnega z družbeno nesprejemljivim, precej prikladna tudi za enačenje družbene neenakosti z razli-

čnostjo. Vsi socialistični projekti so namreč vrednotno usmerjeni k družbeni enakosti, se pravi k ukinitvi neenakosti. Če pa se te plemenite težnje združijo z ideologijo kolektivismu, ki zatira izstopanje individualnega in osebnega, potem se tudi vsakršne razlike v družbi smatrajo za škodljive. Kaj lahko pride ne le do mešanja vertikalne in horizontalne stratifikacije, pač pa se za protidružbene smatrajo celo razlike v mislih (ali pa npr. v oblačilih kot do nedavnega v Kitajski, zdaj pa v Iranu). Tega ne potrjuje le dejstvo, da se še danes marsikateremu politiku zareče, da omejnja socialno diferenciacijo, ko v resnici misli na vertikalno neenakost, pač pa "nevarnost" vsakršnih razlik v našem povojnem času izpostavljajo tudi zgodovinarji: "Individualnega mišljenja tako rekoč ni bilo, o osebni politični in ustvarjalni zavzetosti, ki ne bi producirala kolektivnega odločanja, pa ni moglo biti niti govora. Vsako posamično izločanje, obrnjeno k osebni izkušnji in senzibilnosti, je naletelo na kolektivni dvom in sumničenje..."<sup>12</sup>

Kakor se je družbena neenakost enačila z vsakršno socialno raznoličnostjo, celo s tisto v mislih, tako se je tudi različnost interesov ljudi enačila z možnostjo dezintegracije sistema. Enotnost družbe je bila pojmovana v smislu njene monolitnosti, tako da se je sistem usmerjal v dušenje interesne diferenciacije, ne pa v njeno sproščanje in izražanje, preko česar bi se šele lahko ta različnost sintetizirala na višjem nivoju ter s tem prešla v enotnost.

Tako enačenje enotnosti z monolitnostjo je imelo svoje posledice tudi na institucionalnem nivoju družbe. "Enotnost", ki torej ni bila enotnost (preko) različnosti, je zato terjala takšno institucionalno strukturo, ki je prav tako temeljila na predpostavki družbene monolitnosti. Ne le, da se ni priznavala konfliktnost interesov, pač pa se ni upošteval prav nikakršen vidik družbene diferenciacije (interesni pluralizem so imeli za povsem buržoazno kategorijo), na takih osnovah vzpostavljena institucionalna ureditev pa je vse bolj prihajala v razkorak z dejansko socialnoekonomsko osno-

vo. Od tod tudi kriza, ki jo nazorno razlagajo prej omenjene tri teze (sociološka, politološka in ekonomska).

Po tem ekskurzu o sindromu enačenja je zdaj bolj vidno prav tisto, na kar prejšnje teze implicitno opozarjajo - gre namreč za enačenje, ki se kaže kot:

- Enačenje demokratičnih principov s principi diktature proletariata, od tod pa izvira tudi prepričanje, da sta samoupravljanje ter decentralizacija združljiva s političnim monopolom partije, ki je (ustavno) zagotovljen v sistemu. Od tod tisti dualizem, ki je v sistem vdelan od globalne pa do mikro ravni in katerega antagonističnost blokira funkcionalno delovanje celotnega sistema. Zato so bile npr. vse demokratične spremembe vedno vpeljane v sistem v imenu partije in njenih načel, kot se tudi omejevanje svobode na vseh področjih utemeljuje v imenu iste partije oziroma njene vizije socializma, demokracije, pluralizma itd. V našem političnem prostoru zato nihče ni začuden, če so se tako različna obdobja kot so štirideseta, šestdeseta ali osemdeseta leta, vselej razlagala kot izgradnja socializma. Prav tako je že kar samoumevno, da npr. isti politiki izražajo v različnih časih povsem različna stališča o istih dilemah.

- Druga teza govori o treh koalicijah, od katerih je odvisen začetek in konec vseh reform. To pomeni, da tista koalicija, ki reformo začne, tudi upa, da jo bo izpeljala, kar pa se zaradi protireformistčnih sil nikoli ne zgodi. Videti je, da je eden glavnih razlogov za tak izid prav dejstvo, da vsaka reformistična koalicija enači svoje lastne interese z interesi drugih skupin oziroma z interesi večinskega dela družbe, ter zato ne pričakuje večjega odpora. Že zgolj prevladujoča ideologija povsem zakriva razločevanje na delavstvo, politokracijo in tehnokracijo kot legitimne družbene grupacije (politiki so predstavniki "delovnih ljudi in občanov"; vsi, ki imajo drugačne interese od prvih ali drugih, pa so inkriminirani). Zato bi danes, podobno kot v času reforme iz šestdesetih let, težko našli v vsem jugoslovanskem prostoru politika, ki bi govoril proti reformi, trgu, pluraliz-

mu itd. Videti je, kot da so glede tovrstnih sprememb vsi interesi odločno enotni. Verjeti v to enotnost je prvi korak k neuspehu.

- Tretja teza poudarja integralnost trga (kapitala, proizvodov, delovne sile) ter neuspešnost omejevanja tržnih mehanizmov zgolj na proizvode. Prav ta parcialnost pa je značilna za vse reforme v vseh socialističnih sistemih, kar pomeni, da gre za enačenje tržne distribucije proizvodov s tržnim sistemom v gospodarstvu.

- Teorija "socialnega avtomatizma", kot rečeno, pričakuje avtomatično reševanje socialnih vprašanj tako, da se gospodarska vprašanja rešujejo prvenstveno na političen način, torej s primatom politike nad ekonomijo. To pomeni, da gre za enačenje ekonomske s socialno politiko, kar eksplicitno velja do petdesetih let. Ker se ta model ni obnesel (ne ekonomsko ne socialno), se z uvajanjem samoupravljanja na vsa področja ter z uvajanjem trga v ekonomijo (oboje v parcialnem smislu), pojavi potreba po drugačni konceptiji tako ekonomske kot socialne politike. Pojavi se (še danes veljavna) sintagma - integralnost socialne in ekonomske politike, torej takšno pojmovanje socialne politike, ki je "integralni del razvojne politike gospodarstva in družbe", kot jo imenuje B. Šefer.<sup>13</sup> Tu se zastavi vprašanje, v čem je ta nov pogled na socialno politiko drugačen od prejšnjega, zlasti glede razmejitve med socialno in ekonomsko politiko? Ali se socialna politika vendarle pojmuje kot posebna politika, ki se loči od drugih politik, zlasti ekonomske, zaradi posebnega področja, ki bi naj ga pokrivala? Ali gre torej za anticipacijo posebnih družbenih sektorjev, ki se jim priznava avtonomno delovanje, kot je to v razvitih družbah, kjer ni prekrivanja ekonomije s socialo, kulturo, (partijske) ideologije z znanostjo, ekonomijo itd.?

Že Program ZKJ, ki naj bi dokončno zavrgel "socialno avtomatično" pojmovanje, je glede tega dvoumen. Po eni strani posveča socialni politiki v posebnem (devetem) poglavju enako pozornost kot npr. gospodarski, kmetijski in prosvetni poli-



tiki, hkrati pa gospodarsko politiko opredeljuje na naslednji način:

"Bistvo socialistične gospodarske politike je skrb za potrebe človeka... Po tem se socialistična družba bistveno razlikuje od vseh prejšnjih družbenih formacij."<sup>14</sup>

Medtem ko je bistvo ekonomske politike razvitih dežel (s tržnim mehanizmom) v povečevanju produktivnosti, v maksimalni storilnosti ob minimalnih stroških itd., je pri nas drugače, saj velja: "...zvišanje proizvodnje je samo prvi pogoj nenehnega in vsestranskega izboljševanja življenja in dela prebivalstva" (podč. S.D.)<sup>15</sup>; to navaja Program kot cilj ekonomske politike. Primat socialnih ciljev v ekonomski politiki torej ni zgolj ena od posebnosti našega sistema, pač pa je to prav tista temeljna značilnost, zaradi katere je naš sistem sploh razpoznaven kot socialistični. Prav to pa je teorija "socialnega avtomatizma", po kateri politika posega v ekonomijo, da bi dosegla željene socialne cilje. (Od tod ekonomija, v kateri se zaradi socialnih ciljev dopušča postavljanje tovarn zato, da se ljudje zaposlijo; pri tem pa njihova rentabilnost ni glavni pogoj; zato se nerentabilna podjetja ne zapirajo, pač pa se financirajo po načelu "socialistične solidarnosti" itd.). Integralna socialna politika torej ni obračun s prejšnjo "socialno avtomatsko" teorijo, pač pa njeno nadaljevanje v novih razmerah (parcialnega samoupravljanja in tržnega odpiranja). Integralna socialna politika ne izpostavlja posebnih socialnopolitičnih ciljev, ki bi bili drugačni od ciljev ekonomske politike; nasprotno - poudarja ne(raz)ločljivost med ekonomsko in socialno politiko (od tod njuna integralnost: *integralis* = celoten), izpostavlja njuno enotnost, istost. Prav v tem je bistvo integralne socialne politike tudi po B. Šeferju:

"Socialna politika v socialistični samoupravni družbi... se kaže kot druga stran ekonomske politike."

"Cilji ekonomske in socialne politike so v naših razmerah skupni: izboljšanje materialne osnove družbe... V končnih ciljnih ni vsebinske razlike med ekonomsko in socialno po-

litiko, treba pa je reči, da so ti cilji v temelju motiva-  
cijski dejavniki pri sprejemanju ekonomskih odločitev."

"V primerjavi s tistim odnosom, ki ga ima socialna poli-  
tika v razvitem kapitalističnem svetu, gre zdaj za vsebin-  
sko nov pomen."

"Socialna politika torej ni zaščitniška politika za  
marginalne skupine prebivalstva, čeprav je tudi to...  
Socialna politika mora vplivati na razvojno politiko,  
zlasti na področju gospodarstva." (podč.S.D.)<sup>16</sup>

Med socialno in ekonomsko politiko torej ni bistvenih raz-  
lik, so zgolj terminološke. Ena in druga imata iste socialne  
cilje, ki služijo za legitimiranje socializma.

"Očitno je, da ni razlike v vrednotnih načelih, na ka-  
terih temelji socialna politika v samoupravnem družbenoe-  
konomskega sistemu, od splošnih načel, od katerih v celoti  
poteka njegov ekonomski in družbeni razvoj... Takšna enot-  
nost vrednotnih meril, ekonomskih in socialnih, izhaja iz  
značaja samoupravnih socialističnih proizvajalnih odnosov  
in iz tega jasno lahko izluščimo sklep, da načeloma ni  
ovir pri integriranju ekonomske in socialne politike,  
integriranju njunih nosilcev."<sup>17</sup>

Kot pri teoriji "socialnega avtomatizma" se tudi tu  
ekonomska in socialna vprašanja rešujejo po istih vrednotnih  
načelih. To niso načela posebnega ekonomskega sistema niti ne  
socialna načela, ki bi bila drugačna od prejšnjih, pač pa so  
to načela celotnega sistema, ki ga, kot je bilo rečeno,  
obvladuje politični sistem. Gre torej za vrednote in načela  
politične (partijske) ideologije. Pri tem naj bi veljalo celo  
naslednje, kot poudarja Šefer: "...integralnost ekonomske in  
socialne politike raste z razvojem samoupravljanja, s tem pa  
tudi samoupravni značaj ekonomske ter socialne politike. In  
obratno: kolikor nižja bo stopnja samoupravljanja, toliko bo  
tudi izdvojenost ekonomske in socialne politike večja."<sup>18</sup>  
Zavzemati se za samostojno socialno politiko, ki bi delovala  
po drugačnih načelih kot tržno usmerjena ekonomska politika,  
bi torej pomenilo nasprotovati razvoju samoupravljanja, saj

tako početje ni združljivo z načeli našega (političnega) sistema. S tem je obnovljen prav tisti očitek, ki je veljal v času teorije "socialnega avtomatizma", ko je veljalo, da posebne socialne politike (in socialnega dela) sploh ne potrebujemo, ker smo v socializmu.

#### Opombe

1. Veljko Rus: Socialna politika in enakost. Teorija in praksa, let. XXV, št. 7-8, Ljubljana, 1988.

2. Barbara Verlič-Dekleva: Učinki socialne politike na socialno strukturo. Teorija in praksa, let. XXV, št. 7-8, Ljubljana, 1988.

3. Rosemary Randall, John Southgate: Skupinska dinamika v skupnosti. ZKOS, VŠSD, Ljubljana, 1988, str. 10-11.

4. Cit. po - Dušan Lakičević: Uvod u socijalnu politiku. "SA", Beograd, 1978, str. 324.

5. Več o tem gl. Veljko Rus: Slovenci in intergeneracijska socialna politika. Nova revija, let. VI, št. 57, 1987, str. 194-200.

6. Več o tem gl. J. Jerovšek, V. Rus, J. Županov: Kriza, blokade i perspektive. Globus, Zagreb, 1986.

7. Gl. ibid. str. 311-313.

8. Ibid. str. 309.

9. Več o tem gl. Jan Makarovič: Dogmatizam i društvena kriza. Sociologija, let. XXIV, št. 2-3, 1982, str. 307-313.

10. Ibid. str. 309.

11. Cit. po Rudi Rizman: Marksizem in nacionalno vprašanje. CZ, Ljubljana, 1980, str. 197.

12. Djordje D. Stanković: Razpotje jugoslovanskega zgodovinarstva. Nova revija, let. IV, 1985, št. 39/40, str. 861-862.

13. Berislav Šefer: Socialna politika v socialistični samoupravni družbi. Delavska enotnost, Ljubljana, 1981, str. 15.

14. Program ZKJ. ČZP Komunist, Ljubljana, 1977, str. 167.

15. Ibid. str. 167-168.

16. Vse cit. - B. Šefer: Socialna politika... str. 14-15.
17. Ibid. str. 18.
18. Ibid. str. 15.

Srečo Dragoš, socialni delavec, diplomirani sociolog, Višja  
šola za socialne delavce, Šaranovičeva 5, 61000 Ljubljana